

PARAY ADRIENN

Több mint száz mártír emléke kiveszett a kollektív emlékezetből?

1849. október 6. Megemlékezés és koszorúzás Miskolc városában a Batthyány emléktáblánál. Az előző években méltó beszédek, vers és zene adott tartalmat a megemlékezésnek és a szép koszorúk és virágok, a mártírok fényképei és mécsesek előtt összegyűlt, ünnepi ruhában megjelent kisebb tömegnek, mely rendezvényen a Miskolci Bölcsész Egyesület több tagja is mindig képviselte magát. A városi ünnepség 2022-ben fejlethetőre sikerült. Gyér ünneplő tömeg, és a megemlékezés szavai helyett semmitmondó beszéd a jelen problémáiról.

Nem tudom, az idén mit mond a város a Batthyány emléktábla előtt. Egy biztos, hogy a Miskolci Bölcsész Egyesület nevében ezzel a méltó összeállítással gondolunk azok nevére és cselekedeteire, akik életüket és szabadságukat adták a haza függetlenségéért. Emlékezünk, és adjuk át a hálás megemlékezés gondolatait a mai generációknak ebben a káoszvilágban.

Mit jelent számomra 1849. október 6. megünneplése?

Ahhoz a generációhoz tartozom, akik nem sokkal a második világháború befejezése után születtek; az 1956-os forradalmat 9 éves gyermekként éltem át Miskolcon. Ahhoz már elég nagy voltam, hogy felfogjam a történelmi eseményeket, és megérezsem a forradalom leverését követő megtorlás fagyos légkörét. Néhány évvel később, már felső tagozatos koromban a Malinovszkij utcai általános iskolában iskolai ünnepélyre került sor az Aradi Vértanúk tiszteletére. (Ilyen iskolai ünnep addig nem volt, csak április 4, május 1, meg november 7. voltak hivatalos ünnepek. A mai fiatal generáció nem is tudja, mi fán termettek ezek az ünnepek.) Csákiné Anna néni, magyar-történelem szakos tanárnő állította össze

a szomorú, mégis lélekemelő megemlékezést. Pisszenés sem hallatszott, megrendülten álltunk, fejet hajtva a hősök és vértanúk emlékének. Anna néni, aki soha nem hiányzott az iskolából, másnap és utána még egy ideig nem jelent meg,

nem adhatta át nekünk tudását és hazaszeretetét. Később, amikor visszatérhetett, nagyon csendes volt. Hogy mit műveltek vele a kommunista pribékek ez alatt az idő alatt a rendőrségen, csak találgatni lehetett. Ma már tudom, hogy az 56-os forradalom leverését is durva megtorlás követte, és a kommunista hatalom veszélyesnek tartotta az 1849-es mártírokra való emlékezést is. Nekem tanulmányaim során nagy szerencsém volt a tanáraimmal, akik nemcsak a tudást, de az emberséget és magyarságtudatot is elültették a nebulókban. Anna néni a bátor helytállásával a legelőkelőbb helyet foglalja el emlékeimben, mivel ennyi év távlatából már világos számomra, hogy ő nemcsak beszélt a magyar mártírokról, hanem bátor megemlékezésével kockázatot is vállalt azért, hogy a hősök emléke fennmaradjon.

Az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc nem csupán az európai forradalmak egyike volt.

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc Magyarország újkori történetének egyik meghatározó eseménye, a modern nemzeti identitás egyik alapkövévé vált, mivel egyszerre törekedett az egyéni szabadságjogok kivívására és a nemzeti önrendelkezés megteremtésére. Társadalmi reformjaival a polgári átalakulás megindítója, önvédelmi harcával a nemzeti mitológia részévé vált.

Szerves része volt az 1848-as európai forradalmi hullámnak, azok közül viszont egyedül jutott el a sikeres katonai ellenállásig. Eredményességét mi sem bizonyítja jobban,

mint hogy a Habsburg-ház csak az Orosz Birodalom katonai beavatkozásával tudott győzedelmeskedni.

A szabadságharc leverése

Az orosz intervenció. A honvédsereg tavaszi sikerei ráébresztették a Habsburg udvart, hogy egyedül már képtelen úrrá lenni a helyzeten, ezért Ferenc József császár 1849. május 1-jén hivatalos levélben fordult I. Miklós orosz cárhoz, amelyben fegyveres segítséget kért a lázadás elfojtásához. I. Miklós nemcsak segédc csapatokat szándékozott küldeni, hanem egy olyan hadsereget, amelyik önmagában is képes letörni a honvédség ellenállását. Így 1849. június közepén Rüdiger és Paszkevics orosz tábornokok vezetésével több oszlopban egy közel 200 ezer fős orosz hadsereg tört Magyarországra. Görgey serege ekkor körülbelül 30 ezer emberből állt, akik közül 5 ezer fegyvertelen újonc honvéd. Görgey Artúr augusztus 11-én haditanácsot tartott tábornokaival és törzstisztjeivel, és a haditanács két szavazat ellenében az oroszok előtti fegyverletételre szánta el magát.

Magyar honvédtiszt átadja a kardját az orosz inváziós hadsereg tisztjének 1849-ben

A megtorlás

Az oroszok előtti fegyverletételt nem a béke követte, hanem a minden képzeletet felülmúló kegyetlen és értelmetlen megtorlás. Az osztrák önkényuralom elvakult bosszúszomjában messze túlment azon a határon, amelyen belül létrejöhetett volna valamilyen megbékélés.

A kivégzéseket elrettentő ítéletek, súlyos

vasban, nyirkos várbörtönben, sáncmunkán eltöltött fogság, vagyoneklobzás, kényszerbesorozások tízezrei követték. 40-50 ezer honvédet soroztak be büntetésképpen a császári hadseregbe.

A szabadságharc hőseit, a megtorlás mártírokat teremtett, akiket a nemzet sohasem felejthet el.

Amikor név szerint megemlékezünk az 1949. október 6-án kivégzettekről, ne felejtsük el azt a több száz hazafit, akiket a megtorlási időszakban kivégeztek vagy megkínóztak. A mostani megemlékezésemben nekik is név szerint szeretnék emléket állítani az utókor számára.

Az 1849 őszi megtorlás áldozatait három nagyobb körbe csoportosíthatjuk:

- katonák,
- papok,
- politikusok, az első népképviseleti országgyűlés 1849. október 6. és 24. között Pesten kivégzett öt tagja:

gróf **Batthyány Lajos** miniszterelnök, sárvári képviselő;

Csány László közlekedési miniszter, keszthelyi képviselő;

báró **Perényi Zsigmond**, a felsőház elnöke, képviselőházi jegyző, nagyváradi képviselő;

Szacs vay Imre kormánybiztos, felsőházi tag;

báró **Jeszenák János** Nyitra megyei főispán

Haynau vérengzései a papokat sem kímélik

1849. június 18-án megint kitör belőle a vérengző fenevad. Most a pozsonyi evangélikus lelkész, **Rázga Pál** esik áldozatául. Fölakasztatja őt is.

Rázga Pál rendkívül eszes, képzett, világlátott ember volt. Teológiai tanulmányait 1824-ben Bécsben végezte. Eleinte Karintiában lelkészkedett, de 1835-ben hazajön, s a modori eklézsiát foglalja el. Ez időtájr a maradvány szép alkotása: az evangélikus papok és özvegyek részére alapított nyugdíjintézet.

De 1839-ben újól a kezébe fogja a vándorbotot. Prágába utazik, ahol a német hitközség

csakhamar a prédikátori állással tiszteli meg. 1846-ig tartózkodik itt. Ekkor ismét hazajön, mégpedig mint a pozsonyi evangélikus egyház megválasztott lelkésze.

Itt, Pozsonyban éri a honvédelmi harc, amelynek buzgó apostola. Ékes szóval, lelkes hangon hirdeti a szabadság igéit. Mikor az osztrákok megszállják Pozsonyt, vidékre megy, s ott buzgólkodik a veszélyben forgó haza érdekében.

Ezért kellett vértanúságot szenvednie.

Szeptember 5-én újabb áldozat hull a porba: **Streith Miklós** boglári római katolikus plébános. Miként országszerte, Bogláron is kihirdettetett a függetlenségi nyilatkozat, itt is fölkel a nép. Ámde a szelíd lelkű Streithnak mindezekben kevés része volt, plébániáját soha el nem hagyta. Augusztus közepén káplánjával, **König Mórral** együtt mégis börtönbe cipelik. Mikor Haynau, aki ekkor Budapesten tartózkodik, meghallja, hogy két papot hoztak az Újépületbe, így kiált fel: No, ezek a papok lógni fognak!

Ez elegendő figyelmeztetés a szolgálalelkű haditörvényszéknek. Ha ökegyelmessége úgy óhajtja, ám legyen. S szeptember 4-én ezt a halálos ítéletet olvassák fel a két szerencsétlen pap előtt: „Streith Miklós boglári plébános és König Mór káplán, miután úgy saját beismérésük, mint az összevágó tanúvallomások által beigazoltatott, hogy a debreceni konventnek április 14-i hazaáruló nyilatkozatát a templomban nyilvánosan felolvasták és megmagyarázták, s a népet fegyveres felkelésre buzdították; különösen König Mór, mivel lázító beszédben izgatott, Streith Miklós pedig mivel a népet fegyverhasználatra oktatta, a haditörvényszék által kötél általi halálra ítéltettek”.

Ez az ítélet a főparancsnok által megerősítést nyert, de kegyelem útján odamódosított, hogy Streith Miklós golyó által végeztesék ki, König Mór pedig, tekintve fiatal korát, vagyonvesztésre és 15 évi vasban töltendő várfogságra ítéltessék. Streithon az ítélet szept. 5-én reggel 5 órakor fog végrehajtatni. Streith bámulatos nyugalommal indult el utolsó útjára.

– Vadászok, nevem Streith Miklós! Én ártatlanul halok meg. Emléket hagytam számotokra a porkolábnál. Jól célozzatok!

Erre letérdel, s a porkoláb beköti a szemeit. Eldördül a három lövés, de a lövések rézsút hatnak a mellbe. Streith iszonyúan vérzik, de él, kezeivel-lábaival mozog. Gyorsan három újabb vadász lép elő, s puskacsöveiket egészen a főre irányzottan lőnek. A koponya szétloccsan.

A vértanú holttestét a ferencvárosi temetőben helyezték el.

Nagy István Juta község jegyzője volt 1849. augusztus 21-én. Azért kellett meghalnia, mert “elfelejtette” eltávolítani a templom ajtajáról Noszlopy Gáspár felhívását a Habsburg-erők elleni harcra, és ugyancsak mellőzte a császári-királyi kiáltványok kihirdetését.

E kivégzések a Haynau borzalmas szeszélyének a következményei. A kamarilla nevelt a dolgon.

– Haynau nem sokat teketóriázik – mondogatták. – Hja, háború van.

Igen ám, de ha csönd lesz, az illetén sommás eljárás jobban feltűnik. A kivégzendők halálhörgését meghallhatja a művelt külföld is, s bizony még felzúdul. Ez pedig kellemetlen. Jó lesz tehát megtartani a külső formákat – gondolják Bécsben. Legyen vizsgálat, legyen ítélet, egyszóval annak rendje és módja szerint működjék a bakó.

Erre a célra pedig legalkalmasabb a haditörvényszék. Egy teljes osztrák haditörvényszék tizenhat emberből áll. Az elnök egy törzstiszt, vagy tábornok. Tagjai: két százados, két főhadnagy, két hadnagy, továbbá két őrmester, két tizedes, két őrsvezető, s két közember. A tizenhatodik személy a hadbíró, aki az államügyész szerepét viszi: előadja a vádat, alkalmazza a haditörvényeket, s indítványt tesz a hozandó ítéletre. Erre aztán következik a szavazás, még pediglen alulról fölfelé: legelőször a két közember szavaz, utánuk a két őrsvezető, s így tovább. A hadbíró az egyetlen, aki konyít a törvényekhez, természetes tehát, hogy az történik, amit ő akar. Véleménye döntő. Csakhogy a hadbíró sem önálló, rendszerint felsőbb helyről kapja az utasítást, hogyan és miképpen ítélezzék.

A világozi fegyverletétel után pedig működésbe lép az egész nagy gépezet. Hét ilyen vérbíróság szerveztetik: Budapesten, Aradon,

Kassán, Nagyváradon, Pozsonyban, Temesváron és Nagyszébenben. A központ: Budapest. Aradon leginkább a volt katonák ügyét bírálják el.

Am a foglyokról is gondoskodni kell. Megtörténik ez is. Budapest, Arad, Lipótvár, Eszék, Pétervárad, továbbá Olmütz, Theresienstadt, Königsgrätz, Josefstadt, Kufstein – valamennyi olyan pont, ahol száz meg száz rab helyezhető el. Budapesten az Újépület, ez a zordon kaszánya szemeltetik ki börtönhelyiségül.

Minden jeltől látszik, hogy iszonyatos bosszúra készülnek. Mihelyt Paskiewitsch herceg, akitől mégis tartanak, hazafelé indul, nyomban megkezdődik a szabadságharc résztvevőinek nagyarányú, rendszeres üldözése.

Haynau báró 1849. augusztus 22-én **Ormay (Auffenberg) Norbert** honvédezt költeti fel, rövid úton, minden kihallgatás nélkül.

A következő napon, augusztus 23-án megingt vérben gázol: **Nagy Bálint** és **Nagy Ákos** fogoly honvédtiszteket löveti agyon.

Nagy Bálint és Nagy Ákos – írja egy „régii honvéd” – testvérek voltak. Bálint, az idősebb, a szabadságharc kitörése előtt tiszt volt egy székely gyalogezredben. Ákos, az öcs, közhonvédnek csapott fel, s hamar szintén tiszt lett. A két testvér a temesvári ütközetben osztrák fogságba került, de sikerült megszökniük. Egyenesen Aradra mentek, s mint önkéntesek Görgei Artúr seregéhez csatlakoztak. A világi fegyverletétel után azonban megintcsak osztrák fogoly lett mind a kettő.

A szerencsétlen Nagy testvéreket erősen megkötözve az első sáncba taszították, s ott sírt ástak számukra, nagy röhögés közepette. Miután elkészültek az alig két lábnyi mély sírral, előbb Bálintot végezték ki, mégpedig olyanformán, hogy egyenkint négy golyót lőttek a testébe. Még vonaglott, midőn a sírba dobták. Ezután Ákosra került a sor, akivel szintén ilyen rettentő módon bántak el.

A Nagy testvérek kivégzését száz meg száz ember nézte a sánctól. Az ítélet nem jelent meg a hivatalos lapban. A vértanúk csontjai most is ott porladoznak valahol a sánc árkában.

A 13 aradi vértanú és Batthyány Lajos gróf első magyar miniszterelnök kivégzése 1849. október 6.

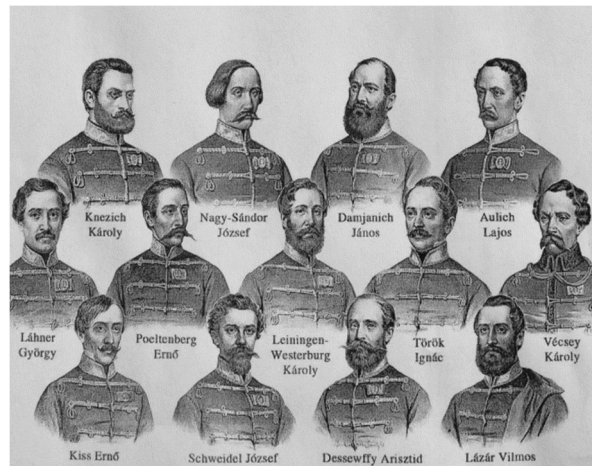
Damjanich János tábornok imája:

„Ima kivégeztetésem előtt, 1849. október 5-ről 6-ra virradóra.

Mindenség ura! Hozzád fohászokodom! Te erősítettél engem a nőmtől való elválás borzasztó óráiban, adj erőt továbbra is, hogy a kemény próbát: a becstelen, gyalázatos halált erősen és férfiasan állhassam ki. Hallgasd meg, ó, Legfőbb Jó, vágyteli kérésemet! Te vezettél, Atyám, a csatákban és ütközetekben.

– Te engedted, hogy azokat kiállhassam, és a Te védelmező karod segített némely kétes küzdelemből sértetlenül kilábolni – dicséretes-ség a Te neved mindörökké!

Oltalmazd meg, Mindenható, az én különben is szerencsétlen hazámat a további veszedelemtől! Hajlítsd az uralkodó szívét kegyességre a hátramaradó bajtársak iránt, és vezérelj akaratát a népek javára! Adj erőt, ó, Atyám, az én szegény Emiliámnak, hogy beválthassa nékem adott ígéretét: hogy sorsát hitének erejével fogja elviselni.”

Az utolsó szó jogán (az aradi vértanúk utolsó szavai):

Aulich Lajos: Szolgáltam, szolgáltam, mindig csak szolgáltam. És halálommal is szolgálni fogok. Forrón szeretett magyar népem és hazám, tudom, megértik ezt a szolgálatot.

Damjanich János: Legyőztük a halált, mert bármikor készek voltunk elviselni azt.

Dessewffy Arisztid: Tegnap hősök kellettek, ma mártírok... Így parancsolja ezt hazám szolgálata.

Kiss Ernő: Istenem, az újkor ifjúsága egész ember lesz-e? Árpádok dicső szentjei, virraszszakok a magyar ifjúság felett, hogy Krisztusé legyen a szívük, és a hazáé az életük!

Knézich Károly: Milyen különös, hogy Haynau bírósága keresztény és én is az vagyok! Csak az ördög keverhette így össze a kártyákat.

Lahner György: Krisztus keresztje és a bitófa oly rokon! És az isteni áldozat mellett oly törpe az én áldozatom!

Lázár Vilmos: Ki tehet arról, hogy ilyen a magyar sorsa? Krisztus keresztje tövében érett apostollá az apostolok lelke, és bitófák tövében kell forradalmárrá érni a magyar lelkeknek.

Leiningen-Westerburg Károly: A világ feleszmél majd, ha látja a hóhérok munkáját.

Nagy Sándor József: De rettenetes volna most az elmúlásra gondolni, ha semmit sem tettem volna az életemben! Alázatosan borulok Istenem elé, hogy hőssé, igaz emberré, jó katonává tett.

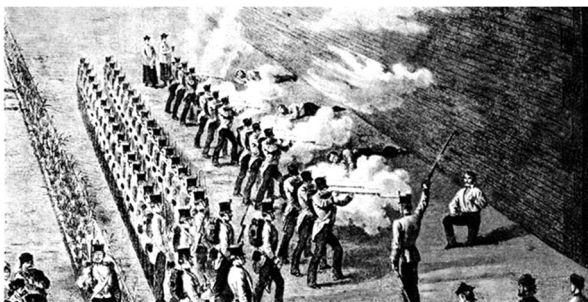
Poeltenberg Ernő: Minket az ellenség dühös bosszúja juttatott ide.

Schweidel József: A mai világ a sátán világa, ahol a becsületért bitó, az árulásért hatalom jár. Csak egy igazi forradalom, a világ új forradalmi embersége söpörheti el ezt az átkozott, meghasonlott világot.

Török Ignác: Nemsokára Isten legmagasabb ítélőszéke elé állok. Életem parányi súly csupán, de tudom, hogy mindig csak Őt szolgáltam.

Vécsey Károly: Isten adta a szívet, lelket nekem, amely népem és hazám szolgálataért lángolt.

1849. október 6. Az Aradi Vértanúk agyonlövete és felakasztása

Vécsey tábornok megcsókolja a kivégzett Damjanich kezét

Az első magyar miniszterelnök Batthyány Lajos gróf sorsa megpecsételődik

Batthyány Lajos grófot, aki az ellene szőtt ármányról semmit sem tud, Budapestre hurcolják. Október 5-én reggel 8 órakor a haditörvényszék elé kísérik. Azt hiszi, ütött szabadsulásának az órája. Az aranygallérú elnök gúnyos tekintet dob felé, aztán közli az ítéletet: felségsértés miatt a status kincstár kártalanítá-

sára fordítandó összes vagyonának elvesztésével kötél általi halálra ítéltetett. Mely ítélet megerősítés és kihirdetés után rajta 1849. október 6-án, reggel 7 órakor végrehajtatik. A véritélet iszonyatos híre csakhamar szétterjed az egész fővárosban, eljut Batthyányéhoz is. A grófnő az Újépületbe siet, de nem engedik fel. S csak nagy nehezen sikerül kijárnia, hogy férjétől elbúcsúzhasson. Gyermekait azonban nem láthatja Batthyány.

Batthyány nyugodt volt, csak a kivégzés módja bántotta. Kijelenté, hogy ő ezt a gyalázatos kivégzést mindenesetre ki fogja kerülni, csak titkon egy késre vagy törre van szüksége. A gróf mellett volt éjjel-nappal felváltva két katonaőr.

A rokonság közül gróf Károlyi Györgyné, Batthyány sógornője az egyetlen, aki beszélhet az elítélttel, ez is csak úgy, hogy megvesztegeti a főporkolábot. Sikerült becsempésznie egy kis kereszt alakú tört acéltokban, melynek a pengéje mintegy négy hüvelyk hosszú volt, s melyet egy kis pihenő fejevánkossa rejtett. Károlyné kieszközölte azt is, hogy Batthyányt családjuk udvari papja, Bourges abbé láthassa el az utolsó vigasszal.

Feleségéhez írt búcsúlevele részlete: „A gyermekeket csókold és áldd meg nevedben. Ne szégyelljék, nem kell szégyellniük magokat atyjuk miatt. Előbb, vagy utóbb azokra háramlandik vissza halálom gyalázata, kik engem hálátlanul és igazságtalanul gyilkolnak meg. Hagyd el most az országot a gyermekek miatt; itt az ő jövőjük csirájában megmérgeztetnék. A te vagyonod elég leendő nekik; jobb egy szerény sors, mint alamizsna azok kezéből, kik őket árvákká tették.”

Megírván a levelet, ágyba fekszik.

A börtön, most siralomház, így éjszaka még zordonabb. Az asztal fekete posztóval van beborítva, rajta két égő viaszgyertya közt a feszület. Az ajtó mellett rövid falócán két ór.

Másnap (okt. 6-án) reggel, még hajnali szürkületkor Szmialovszky főporkoláb nyit a cellába, hogy felkészítse Batthyányt az utolsó útra. Halkan, a szánalom érzetével figyelmezteti: –Gróf úr, keljen fel!

De Batthyány nem mozdul. A porkoláb az ágyhoz lép, s föllebbenti a takarót. Meglepetve kiált fel. Az ágy merő vér. A vértócsa

közepett halotthalványan, mozdulatlanul fekszik Batthyány. Jobbja egy kis tört szorongat. Nyakán, a gégecsőnél tátongó seb, egy másik a balkarján, harmadik a szíve körül.

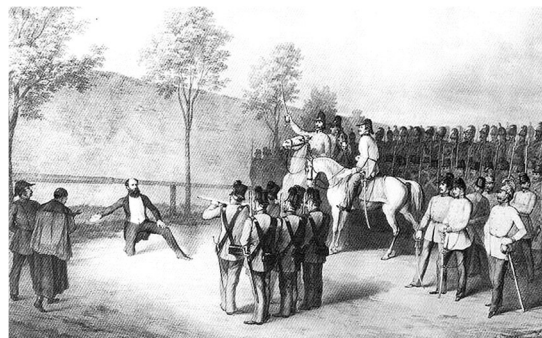
A porkoláb rögtön jelentést tesz. Haynau toporzékol dühében. Hogyan, a bosszúáldozat ki akar siklani a markukból? Ezt nem engedik meg. Lógni fog, okvetlenül lógni fog. S szakértő orvosokat hívnak. A legelső Balassa János, a nagyhírű egyetemi tanár. Balassa határozottan kijelenti, hogy a kivégzést a nyakseb miatt nem lehet végrehajtani; de nem is szükséges, mert a gróf amúgy sem él sokáig. Hasonló a katonaorvosok véleménye is.

Mily bosszantó! Az a kis acéltör egész váratlanul megfosztotta őket attól a gyönyörtől, hogy Magyarország egyik legünnepeltebb fiát bitón lássák kiszervenvedni. Nos, hát majd agyonlövik, s mégsem szabadul a bosszújuk elől. Csakhogy haldokló embert bajos a vesztőhelyre cipelni. S kiadják a parancsot, hogy a gróf élete a szokásos izgató szerekkel egypár órára okvetlenül hosszabbíttassék meg.

A kirendelt katonaorvos nagy buzgalommal fog Batthyány kialvó életének a meghosszabbításához. Bekötözi a sebeit, ápolja, élesztgeti, s mindezt csak azért, hogy meggyilkolhassák. A különféle izgatószeretek megszvik hatásukat: Batthyány lassankint feleszmél, sőt déltájt annyira magához jön, hogy támogatással járni is képes. Mikor megtudja, hogy nyaksebe miatt golyóval fogják kivégezni, szinte felvidul.

Természetesen szeretnék tudni, miként jutott a szabadító eszköz birtokába. De a gróf megtagad minden fölvilágosítást.

– Én Istennel, s emberekkel leszámoltam, válaszolni többé senkinek sem tartozom.

Batthyány Lajos első magyar miniszterelnök kivégzése. Nem engedte meg, hogy bekössék

a szemét. Féltérde ereszkedik, leveszi a sipkáját, és amennyire csak aléltsága engedi, hangosan kiáltja: „Rajta vadászok! Éljen a haza!”

A tizenhárom tábornok után a polgári rend főbbjeire kerül a sor. Ezekkel leginkább a pesti haditörvényszék végez.

Goneczky Jánost, a Mezőhegyesi állambirtok hazafias érzelmű lelkészét október 8-án végzik ki.

Csányi László, a volt közlekedési miniszter, s **báró Jeszenák János** Nyitra megyei főispán október 10-én jut a hóhér kezére. Felakasztják őket.

Csányi László a világosi fegyverletétel után Nagyváradra, innét pedig, miután az orosz kivonult, Pestre szállíttatott. Bűne, mint annyi ezernek, neki is „felségsértés.” Csakhamar a haditörvényszék elé kerül ő is. Nedelkovich, a hírhedt törzsbíró kérdezi, faggatja.

– Én csak hazám és királyom iránti kötelességemet teljesítettem, – védekezik Csányi, – s ezért örömet halok meg.

– Batthyányi is ezt mondta – veti oda gúnyosan a hadbíró, s mégis a szemétdombra került.

– Az is magyar föld, – válaszolja rendíthetetlen nyugalommal Csányi.

A két lángelkű hazafit egyszerre, okt. 9-én ítélték kötél-halálra.

Október 12-én **Molnár István** ügyvéd s népfelkelő-parancsnok szenved vértanúhalált.

Október 14-én **Matherny János** toporczi ev. tanítót, Irányi Dániel sógorát, lövik agyon.

Október 18-án **Tamás András** alezredest és **Sándor László** őrnagyot fojtja meg Kolozsváron a bakó.

Október 20-án újólag Pesten működik a bakó. Ezúttal három idegen származású, de szabadságunkért hevülő vitéz bajnok: **herczeg Woronieczky Miczisláv**, **Abancourt Károly** százados, és **Giron Péter** a német légio parancsnoka kerülnek akasztófára.

Október 24-ikén báró **Perényi Zsigmond** a felsőház elnöke, **Szacs vay Imre** orsz. képviselő, s **Csernus Manó** pénzügyminiszteri tanácsos esik a vérbosszú áldozatául. Mindhármat Pesten felakasztják.

Csernus Manó miniszteri tanácsost, akinek csekély része volt a forradalmi mozgalmakban, Csernátoni (Cseh) Lajos, a „Március 15-

ike” egyik éles tollú munkatársával téveszti össze a haditörvényszék. Haynau, mikor figyelmeztetik e végzetes cserére, dühösen felkiált:

– Csernátoni vagy Csernus, mindegy. Csak fel kell akasztani!

És fölakasztják. Csernus, mintha csak sétálni menne, oly könnyedén lépked a bitóhoz. Mosolyogva köszön jobbra-balra. A zsámolyról levegőbe dobja pörge kalapját.

– Isten veled, szép világ! – hangzik búcsúszava, s kiszenved.

Október 25-ikén megint van kivégzés, még pedig Aradon. **Kazinczy Lajos** honvédtábornokot lövik agyon.

– Isten, ne hagyd el szerencsétlen hazámat! – Ezek az utolsó szavai Kazinczy Ferencz hőslélekű fiának.

Kazinczy Lajost okt. 24-én, amikor már a síralomházban volt, egy nőrokona, kiváló úri hölgy akarta meglátogatni. Howiger azonban nem adott rá engedélyt.

– Semmi látogatás! – förmedt a kérelmezőre. – A halálraitelt búcsúzzék az élettől, de nem holmi asszonyságoktól.

De még a nők iránt sincs kímélettel Haynau. Példa **Maderspach Károlyné**, akit Szászkabányán a nyílt piacon vesszőztet meg. S mi volt e köztiszteletben álló úri asszony bűne? Az, hogy éji szállást adott egy bujdosó honvédnek.

A házkutatások, elfogatások, vagyonelkobzások napirenden vannak. Senki sem biztos, melyik pillanatban nyit be hozzá a rezes csákójú zsandár. Elég egy-két békétlenkedő szó,

valamely szabadságharc emléktárgy, hogy a legártatlanabb ember a börtönbe hurcolják.

És semmi kivétel. Mind gyanús, aki magyar. Legyen az dúsgazdag főúr, vagy szegény sorsú pór. Tobzódik Haynau a kegyetlenkedésben, sújt, vág, mint a dühöngő örült, mindenfelé.

A nemzet a szabadulásáról kezd gondolkodni. Erdélyben széles körű forradalmi mozgalom indul meg. A mozgalom élén a marosvásárhelyi református főiskolának egyik népszerű tanára, **Török János** áll. A legbuzgóbb segítőtársai: **Gálfy Mihály** és **Horváth Károly**; mindkettő ifjú székely birtokos, teli lángoló hazaszeretettel.

De hát a nyílt jellemű magyar nem képes összeesküvéseket szőni. Ez a mozgalom is csakhamar fölfedeztetik. Újól megindul a hajsza országszerte, s két-háromszáz ember megint börtönbe jut.

Török, Gálfy és Horváth előtt nem is nyílik meg a börtönajtó csak 1854. március 10-én, akkor, midőn a marosvásárhelyi postatéren fölakasztják őket.

Alig egy hónap múlva, 1854. április 27-én a Török-féle összeesküvésből kifolyólag Seps-i-Szent-Györgyön ismét három embert: **Vajda József** Kossuth-huszárt, **Gaal Sándor** emisszáriust, és **Bartalis Ferencz** birtokost akasztanak fel.

Ezek a rémuralom utolsó nyilvános kivégzései. Ideje is, hisz ugyancsak belefáradhatott a bakó. Rövid két-három év alatt mennyi, de mennyi nemes élet pusztult el a kezén!

Szentkatolnai Bakk Endre összeállítása szerint vértanúink száma százhuszonhárom. Huszonnégynek azonban nem sikerült a nevét kipuhatólnia, ezek közt van az a tizenhárom nádor-huszár, akiket szökési kísérlet miatt 1849 jan. 13-án és jún. 6-án Grácban végezték ki.

Még ekkor sincs vége a megtorlásoknak. A menekülteket távollétükben is elítélték.

Felsőbb utasításhoz képest a pesti haditörvényszék 1851. szeptember 21-én teljes ülést tart, s a menekültek legkiválóbbjai közül harminchatot „in contumaciam” halálra ítélt.

A halálraítéltek névsora: Almássy Pál, gr. Andrassy Gyula, Balogh János, gr. Batthyány

Kázmér, Beöthy Ödön, Csernatony-Cseh Lajos, Gorove István, Guyon Richard, Hajnik Pál, Házmán Ferencz, Horváth Mihály, Irányi Dániel, báró Jósika Miklós, Kmetty György, Korniss Károly, Kossuth Lajos, Ludvig János, Madarász László, báró Majthényi József, Mérei Mór, Mészáros Lázár, Oroszhegyi Józsa, Perczel Mór, Perczel Miklós, Puky Miklós, Rákóczy János, Sárosy Gyula, Somogyi Antal, báró Splényi Lajos, báró Stein Miksa, Szemere Bertalan, Szontágh Samu, Táncsics Mihály, gr. Teleki László, Vetter Antal és Vukovics Sebő.

Csakhogy a 36 halálraítélte közül egy sincs kézügyben. Sebaj. Majd felkötik őket „in effigie,” jelképileg. S a következő nap, szept. 22-én az Újépület háta mögött csakugyan megtörténik a furcsa kivégzés.

Mindenfelé síri csönd. „Pest olyan, mint egy elbűvölt város, nem lehet hangos szót hallani, mindenki olyan leverten jár, mintha atyja vagy testvére temetéséről jönne.”

Az országot 1849 után feldarabolták: ismét különválasztották Erdélyt, Szerb Vajdaság és Temesi Bánság néven új koronatarományt alkottak. Az ország törzsterületét öt kerületre osztották, amelyeket előbb katonák, utóbb kerületi főispánok, alattuk „megyefőnökök” igazgattak. A megszállt és beolvasztott ország élére a császár nagybátyját, Albrecht főherceget állították. A valóságos főhatalom Bécsben székelt, Alexander Bach belügyminiszter irányította. Az általa verbuvált tisztviselők, a „Bach huszárok” hada árasztotta el az országot.

A levert Magyarországot tehát katonai megszállással és a Habsburg Birodalomba való teljes – politikai, közigazgatási és gazdasági – beolvasztással „pacifikálták”. Mindezt büntetésnek szánták, hiszen Magyarország a „lázasással” eljátszotta alkotmányos jogait. Ez a bánásmód nem volt kirívóan kivételes: hasonlót kaptak a birodalom összes népei.

A kor keserű szellemisége, hogy a dinasztiahű nemzetiségek azt kapták jutalmul, amit a magyarok büntetésül: a nyers önkényt és jogtalanságot. Az abszolutizmus ugyanis 1848 vívmányai közül csak a jobbágyfelszabadítást ismerte el, és a polgári jogegyenlőséget, az alkotmányosság és a szabadság minden más

eredményét, intézményét eltörölte. Az 1849. évi olmtüzi alkotmányban megígért nemzeti autonómiát papíron pihentette. Sőt, hamarosan magát az alkotmányt is sutba dobták, és 1851 utolsó napján proklamálták a korlátlan császári abszolutizmust.

A hét vérbíróság szakadatlanul üzemel, gyártelepek módjára. Hja, mikor olyan tömérdek a „felségsértő.” Csak Aradon 850 ítéletet hoz a katonai törvényszék, és ítéletei közül 250 halálos. A pesti vérbíróság még ennél is több, mintegy 1400 „bűnös” felett ítélezik, és 160-170 ember fejére kér halált. S e négy-öt-száz halálraítéltnek csak később adja meg az életet a kegyelem. De minő élet az? Hisz a „kegyelem” rendszerint 10-20 évi vasban tölendő fogságra szól.

Hála és köszönet a hősöknek...

Sajtó nincs, nyilvánosság nincs, határaink körös-körül lezárva, aki panaszkodni mer, azt becsukják. Mindennek dacára a vérbosszú híre mégis kiszivárog az országból. Mindenütt, ahol érző ember lakik, felháborodást vált ki.

A hír eljut I. Miklós orosz cár fülébe is, aki annyira megbotránkozik ez iszonyatosságokon, hogy futárt küld Bécsbe s „követeli,” hogy a honvédfoglyok lemészárlásának legyen immár vége.

De hát a cár messzi van, aztán ő is csak így tesz lengyel alattvalóival. Haynau szabadon garázdálkodik tovább: 1850 január 23-án **Kolosa Gábor** jurátust s **Márkus János** saári jegyzőt akasztatja fel; január 31-én **Istók Imre** szolgabíró, március 3-án pedig **Hauck Lajos** honvédezredes kerül bitóra.

Eközben újólag fölszólal, mégpedig igen éles hangon lord Palmerston is. „Ez több a kelleténél, ez már nem egy háborúvesztett ország leigázása, ez valóságos emberirtás.”

Schwarzenberg, az osztrák főminiszter azal védekezik, hogy neki tulajdonképp semmi köze e kegyetlenkedésekhez; a túlbuzgó Haynau a hibás. De majd tesz róla.

Tekintsünk csak vissza, hogy az 1849-es megtorlások elkezdésekor kinek milyen szerepe is volt a halálos ítéletekben?

Haynau igen öntörvényű és ideges természetű ember volt, akinek az osztrák hadseregben sem volt jó híre. Barátja, Schönhals tábornagy szerint „nem tudott uralkodni magán, és állandóan nézeteltérések egész sorába keveredett. (...) Haynau kitűnő előljáró volt, de rossz alárendelt; parancsolásra termett, nem engedelmeskedésre.” A magyar nemzet szerencsétlenségére a szabadságarc leverése után Ferenc Józsefnek éppen egy ilyen emberre volt szüksége.

Abban azonban, hogy végül Haynau szabad kezet kapott a kivégzésekre, az ifjú uralkodónak is nagy szerepe volt. Hermann Róbertnek, a korszak kiváló történészének kutatásai bebizonyították, hogy annak ellenére, hogy a minisztertanács 1849. augusztus 27-én még úgy döntött, Haynau a meghozott halálos ítéleteket végrehajtás előtt fel kell terjesztenie jóváhagyásra Bécsbe, Ferenc József augusztus 29-én már arra utasította a tábornagyot, hogy a halálos ítéleteket csak végrehajtásuk után, tudomásulvétel végett kell felterjesztenie. Az uralkodói utasítás következtében pedig augusztus 31-én a minisztertanács is ilyen értelmű határozatot hozott.

A kegyetlenkedéséről elhíresült Haynau is érző szívű ember volt?

Mindenesetre, ha önmagáról vagy családjáról volt szó, mindenképpen. Ez sugárzik szeretteihez írt egyik leveléből is, melyben a világi fegyverletételt követően nem sokkal, el-érzékenyülten számolt be arról a megtiszteltetésről, melyben Ferenc József részesítette. Az ifjú császár ugyanis a Szent István Rend nagykeresztjével adományozta meg a magyar szabadságharc sikeres leveréséért. „Drága gyermekeim – írta családjának 1849. augusztus 27-én – igazán boldog vagyok, hogy törődésemet, gondomat és megingott tetterőmet a császár elismerte; példátlan, hogy egy tábornok 14 hónap alatt megkapja az összes osztrák érdemrendet. (...) Boldog vagyok, hogy a

szükségben megmentő lehettem. Merthogy nélkülem a háború nem ilyen, a trón és a hadsereg számára becsülettel módon ért volna véget – amit én értem el energiám és személyes bátorságom révén.”

Haynau a birodalom megmentőjének tekintette magát.

Összegezzük tevékenységét röviden, hogyan is mentette meg Haynau a birodalmat?

1849. május 30-án jött Haynau, aki elődei-nél sokkal keményebbnek mutatkozott. Ő már katonákon is elkezdte végrehajtani a halálos ítéleteket, amelyeket elődei nem hagytak jóvá. Így akasztották fel Pozsonyban **Mednyánszky László** honvédőrnagyot és **Gruber Fülöp** századost, akik az 1849 februárjában kapitulált lipótvári várórséghez tartoztak, s a megadás ellen szavaztak.

Haynau térdig gázolt a vérben, mire elérkezett október 6. nagy alakításának napja, de a kivégzések tovább folytatódtak. Nemcsak a nyugati közvélemény, I. Miklós orosz cár is felháborodott a vérfürdön. Egy időre fel is függesztették az ítéletek végrehajtását, de 1850-ben ismét munkába álltak a hóhérok. Az utolsó személy, akit 1848-49-es tevékenységéért végeztek ki, **Potoczky Gyula** gerillahadnagy volt: 1850. július 1-én akasztották fel.

A császári hatóságok nem vezettek statisztikát sem a kivégzettekről, sem a bebörtönzöttekről.

„A mór megtette kötelességét, a mór mehet.”

A külföldi tiltakozások hatására a kamarilla összeül, s napokon át töpreng. Megállapodásuk az, hogy az európai közvélemény lecsitításául áldoztassék fel Haynau. Legyen ő a bűnbak. Mikor Haynau bárónak ez a dolog tudomására jut, főlzalad Bécsbe, s személyesen igyekszik inogó állását megerősíteni. De nem sikerül. Megjuhászodva tér vissza, s úgy áll bosszút a kamarillán, hogy egy csomó magyar fogolynak egész váratlanul megkegyelmez.

Haynau a fővárosból Grácba utazott. De nem ment üres kézzel: „szolgálati elismeréséül” 200 000 forint jutalmat kapott. Ez volt a vérdíj.

Grác nyugdíjazott osztrák tisztek pihenőtelepe volt már ekkor is. Haynau azt gondolta, hogy ha valahol, úgy itt ugyancsak ünnepelni fogják. Nem úgy történt. Kerülte mindenki. Még a penzionátus tiszts is rémülten húzódott félre, amikor Haynau magas, szikár alakja feltűnt az utcán.

Mégiscsak jobb nép a magyar. Ennek a hátán fát is lehet aprózni. Visszatér megint, Szatmár megyében birtokot vesz, és beáll magyar földesúrnak.

Türelmes népünk, igaz, nem bántja, de kerüli, mint a veszett ebet.

Haynau bárónak eszerint köztünk sincs valami kellemes élete. Mihamar útra is kel, s bekalandozza Belgiumot, Angliát és Franciaországot. Csakhogy mindenütt közundor tárgya. Bárhol mutatkozik, a legnagyobb megvetéssel fogadják. Brüsszelben egy polgáraszony szembeköpi, Londonban a Barclay-féle sörfőző gyár angol munkásai megseprőzik, Párisban rendőr nélkül még az utcára sem léphet ki.

Emléktábla Londonban, ahol egykor a Barclay-Perkins sörfőzde állt. 1850-ben az itt dolgozó legények jól elpáholták Haynaut, azt kiabálva: ezt az Aradi Vértanúk miatt kapod!

Haynau visszatér külföldi útjáról, és leginkább Bécsben tartózkodik. 1853. március 14-én 67 éves korában itt hal meg. Szélütés érte.

Ismét személyes élményeimet osztom meg az olvasóval.

Nagyapám a kiegyezés évében született. Művelt szüleim és anyai nagymamám kiskoromtól történelmi eseményeket meséltek nekem, többek között a magyar szabadságharcról, az akkor élő emberekről, a főbb eseményekről, és a Habsburgok viselt dolgairól, Sissi királynő Magyarország iránti szeretetéről.

Nagymamámtól hallottam először a történetet gyermekkoromban gróf Zichy Antóniáról, amely nagyon megfogott, még felnőtt koromban is kutattam utána. Kicsi koromban még találkoztam a kiterjedt Zichy család Borsod megyében élő leszármazottaival, akik nem vándoroltak ki Amerikába. Sajnos a nagyszüleim és szüleim már nem segíthettek nekem ebben a kutatásban, ezért sokat olvastam a korról, az akkor élt emberekről, de az egyik történet sehogy se állt össze. A sors kegye folytán mégis sikerült a végére járnom, mivel néhány éve mailben is körbe járt a neten, amit annyira kerestem.

A képen gróf Zichy Antónia, a kivégzett mártír miniszterelnök, Batthyány Lajos gróf özvegye látható.

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc leverése után Báró Julius von Haynau tábornoszernagy hírhedt vérbírósága halálra ítélte Batthyány Lajos grófot – az első felelős magyar kormány miniszterelnökét –, és Ferenc József szentesítette az igazságtalan ítéletet. Batthyány Lajos gróf felesége, gróf Zichy Antónia kegyelmi kérvényt nyújtott be Ferenc Józsefnek, aki a kérvényt elutasította.

A grófnő megátkozta az uralkodót.

A Ferenc József-re mondott családi átok, úgy hangzik, mint egy prófécia: *„Az ég és pokol pusztítsa el boldogságát! Minden nemzetsége vesszen ki a föld színéről! Őt magát azokban verje meg az Isten, akik legközelebb állnak szívéhez! Az élete csak rombolás legyen, a*

gyermekai nyomorultul pusztuljanak el!”

A családi átok mellett még egy jövendölés forgott közszájon abban az időben Ferenc József családjával kapcsolatban. Mégpedig, hogy a császár életében a közvetlen rokonságából 13-an nem természetes halállal haljanak meg! Teljesült a jövendölés? Vajon mit mért a sors a későbbiekben az uralkodóra és családjára? Íme, az általam keresett lista:

1.) Ferenc József első gyermeke, Zsófia 1857-ben, alig több mint 1 éves korában tifuszfertőzésben meghalt.

2.) Sógornője, Charlotte mexikói császárné 1867 márciusában megőrült. Két hét múlva, Queretaróban agyonlőtték Ferenc József öccsét, Miksa császárt, Charlotte hercegnő férjét.

3.) Alig két héttel később, 1867. május 22-én Habsburg Matild főhercegnő tűzhalál áldozata lett.

4.) 1886-ban felesége, Erzsébet királyné unokatestvérét II. Lajos bajor királyt holtan találták a Stramberg tóban. Máig tisztázatlan, hogy gyilkosság vagy öngyilkosság történt.

5. 1889. január 30-án következett be a mayerlingi tragédia, amikor Rudolf trónörökös lett öngyilkos.

6.) 1891-ben a tengereken eltűnt a főhercegi rangjáról lemondott a furcsa Habsburg, Nepomuk János Szalvátor, aki az Orth János nevet vette fel.

7.) Lovasbaleset áldozata lett Vilmos Ferenc Károly főherceg.

8.) Vadászbalesetben elhalálozott Ferenc József unokatestvére, László főherceg.

9.) Tűzvész áldozata lett Zsófia főhercegnő, Ferenc József sógornője.

10.) 1898. szeptember 10-én Genfben egy Lucheni nevű anarchista leszúrta feleségét, Erzsébet királynét.

11.) Mérgezésben meghalt a 19 éves Klotild főhercegnő.

12-13.) Szarajevóban meggyilkolták Ferenc Ferdinánd trónörökösét és feleségét, Chotek Zsófiát.

Zárszóként a következményekről

1849 után feltehetően nem létezett gyűlöltebb személy Magyarországon a szabadságharcot vérbe fojtó, majd a kökemény megtorlásért, bosszúért és elnyomásért felelősnek tartott Ferenc József osztrák császárnál.

A „rebellis” magyar nemzet nyilván neki sem volt a szíve csücske, húsz év kellett hozzá, és az osztrák katonai vereségek, hogy a helyzet csupán rendeződjön, megszülessen a kiegyezés.

Egyetlen elnyomott nép kapcsolata sem felhőtlen az elnyomójával, ami hazánkban a szabadságharc leverése után főként a passzív ellenállásban nyilvánult meg. Amikor pedig halványan, de mégiscsak megkezdődött valamiféle párbeszéd, a magyarok jogi akadályokkal hozakodtak elő: nem ismerték el az 1848-as uralkodóváltást, mert az a beleegyezésük nélkül történt, mint egy birkanyáj esetében, ahogyan arról a magyar lapok cikkeztek.

A XIX. századi Magyarország két, társadalmilag és politikailag is legfontosabb eseménysorozata az 1848–49-es forradalom és szabadságharc, illetve a végső, törvényes formáját 1867-ben elnyerő kiegyezés. A szabadságharc leverése újabb elnyomást hozott, hosszú időre visszavetette a szabadság és gyarapodás lehetőségét, míg a kiegyezés épp ezeknek nyitotta szélesre a kaput: a „boldog békeidők” soha nem látott fejlődést hoztak hazánkban.

A kettő között pedig – mintegy kapocsként – egy „protokolleseményt” találunk, az új államberendezkedés létrejöttének ünnepélyes lezárását, egyúttal egy új korszak szimbolikus nyitányát: Ferenc József császár és Erzsébet császárné magyar királlyá, illetve királynévá koronázását Pest-Budán 1867. június 8-án.

Az a bizonyos szombat 1867. június 8-ra esett, ám a különböző ceremóniák már jóval előbb megkezdődtek: a koronázási hitlevél átadása, a törvényi keretek rögzítése, fogadások, tiszteletadások és küldöttségek, hosszú lenne még felsorolni is. A végleges programot csak 5-én közölték hivatalosan, mivel mindvégig merényllettől, atrocitásoktól tartottak. Június 6-án pedig, amint épp a koronázási főpróbát tartották, lesújtó hír érkezett: a magyarországi

főkormányzósága idején sokak által gyűlölt Albrecht főherceg legkisebb gyermeke, a 18 éves Matild főhercegnő elhunyt. Még május 22-én szenvedett balesetet: normasértő módon „titokban” dohányzott, és amikor váratlanul rányitottak, ő a háta mögé rejtette az égő cigarettát. Ettől azonban meggyulladt a ruhája, a súlyos égési sérülésekbe végül – rengeteg szenvedés után – belehalt. Matild az uralkodópár anyai unokatestvérének, Hildegárd főhercegnének a gyermeke volt, halálhíre családjuk egészét – Sissit különösen – mélyen lesújtotta. Ferenc József testvérét, Miksát pedig a koronázás előtt két héttel végezték ki Mexikóban. Ezek után „lélekben” igencsak nehezen azonosultak a koronázás ünnepi hangulatával. Ráadásul az ilyenkor szokásos udvari gyász a többnapos ceremónia forgatókönyvét is erősen átírta.

A családi tragédiák fájdalmait megélve vajon eszébe juthatott-e Ferenc Józsefnek a koronázás napjára készülve, hogy ő mennyi szenvedést és családi tragédiát okozott a magyar népnek, a vértanúknak és családjainak?

Források:

1. Családi elbeszélések, saját élmények
2. Belföld: Az elfelejtett vértanúk
3. André Castlot: Miksa és Sarolta Habsburg pár Mexikó trónján
4. Múlt kor. Történelmi magazin. Az 1849-es megtorlás igazi arca
5. 24.hu. Magyarországot lefejezték 1849-ben
6. Francz Herre Ferenc József élete és kora
7. Eöttevényi Olivér: Ferenc Ferdinánd
8. Jászi Oszkár: A Habsburg –monarchia bukása
9. Zsigray Julianna: Erzsébet magyar királyné
10. Brigitte Hamann: Erzsébet királyné
11. Dr. Hermann Róbert : Az 1849-1850. évi kivégzések
12. Manhercz Orsolya: 1848–1849 traumájának felidézése az 1852-es császári utazás során
13. Rubicon-est: Forradalom és megtorlás – YouTube
14. Megtorlás az 1848-49-es forradalom és szabadságharc. - Változó világ 27 – 1999